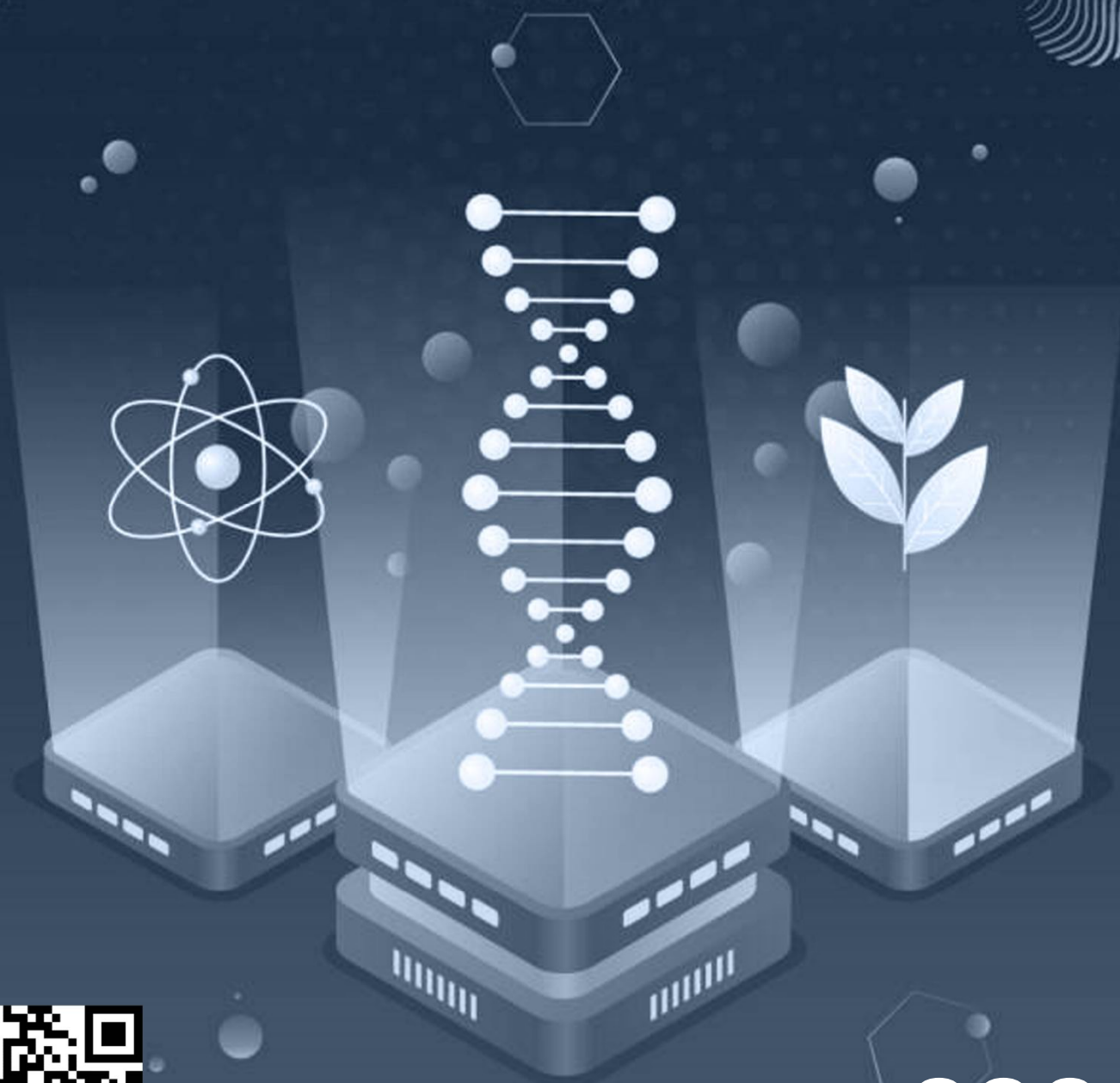

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

VOLUME 2, ISSUE 2 **2024**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

2 JILD, 2 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»
TOM 2, HOMEP 2

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»
VOLUME 2, ISSUE 2

TOSHKENT-2024

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2024-2>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Kalandarov Oybek Ruzimbayevich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Yakubov Muzaffar Kamildjanovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Samandarova Lola Sultanovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Ruzmetov Surojbek Allaberganovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Goncharov Yuriy Mixaylovich

Tarix fanlari doktori, professor

Altay davlat universiteti Rossiya

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna

Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti

Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Yaroslav davlat pedagogika universiteti

Xazova Svetlana Abduraxmanovna

Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma
davlat universiteti Belorusiya

Kalandarova Madina Baxadirovna

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Nazarova Maloxat Berdiboyevna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna

Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Sultanov Samandar Maxmud o'g'li

Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)

Ma'mun Universiteti NTM

FILOLOGIYA

1. Ашимханова Светлана Ашимхановна, Абдуллаева Айнур Аскарровна РОЛЬ СРАВНЕНИЙ КАК ОБРАЗНОЕ СРЕДСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ.....	8
2. Murodov G‘ayrat Nekovich EPOS VA ROMAN: ADABIY-BADIY BOG‘LANISHLAR.....	13
3. Чупонов Отаназар Отажонович РУКОПИСНЫЕ КНИГИ КАК ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК.....	20
4. Худайбергенова Умида Комилджановна СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ЭРГОНОМОВ.....	26
5. Pardayeva Sojida Ahmatovna WHAT IS PRAGMALINGUISTICS IN LINGUISTICS?.....	34
6. Зеленина Тамара Ивановна, Тойкина Ольга Владимировна МНОГОЯЗЫЧИЕ И МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РАЗНОСТРУКТУРНЫХ ЯЗЫКОВ.....	39
7. Tursunbaeva Gulruh Mukhametovna SELECTED FEATURES OF FILM TRANSLATION AS THE KEY ISSUE IN ACQUIRING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE.....	45
8. Gadoyeva Mavlyuda Ibragimovna INSON TANA A‘ZOLARI HAQIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOPOETIK XUSUSIYATLARI.....	51
9. Маркин Владимир Васильевич, Маркина Полина Владимировна СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ АДАПТАЦИЯ: СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ.....	58
10. Ашимханова Светлана Ашимхановна, Абдуллаева Айнур Аскарровна РОЛЬ МЕТАФОР КАК ОБРАЗНОЕ СРЕДСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ.....	64
11. Абдиева Камола Аслидин кизи ОСНОВНЫЕ ЧЕРТЫ СОВРЕМЕННОГО ЭЛЕКТРОННОГО КОРПУСА.....	70

IQTISODIYOT

1. Xaydarov Ixom To‘xtayevich SUG‘URTA SOHASIGA OID TERMINLAR TAHLILI.....	76
2. Кипкеева Асият Магомедовна ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ НА РОСТ И РАЗВИТИЕ СТРАНЫ.....	81
3. Annazarova Barno Rustamovna RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA AHOLINI RO‘YHATGA OLISH JARAYONLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH HOLATINING TAHLILI.....	86

PEDAGOGIKA – PSIXOLOGIYA

- 1. Ибраимов Холбой Ибрагимович**
ЗАМОНАВИЙ ЖАМИЯТДА ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМ МУАММОЛАРИ ВА
РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....92
- 2. Urazbaeva Dilbar Abdullaevna**
SUT BEZI SARATONI TASHXISLI BEMORLARDA KASALLIKKA MUNOSABAT TIPI
NAMOYON BO‘LISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....97
- 3. Kalandarova Madina Bahadirovna**
PERINATAL PSIXOLOGIYADA PSIXODIAGNOSTIK METODIKALARNI QO‘LLASH....105
- 4. Хазова Светлана Абдурахмановна, Рукавишников Дина Рафаиловна**
СВЯЗЬ ОТНОШЕНИЯ К БОЛЕЗНИ И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ
ЖЕНЩИН, ПЕРЕНЕСШИХ ХИРУРГИЧЕСКОЕ ВМЕШАТЕЛЬСТВО ПО ПОВОДУ
РАКА МОЛОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ.....111
- 5. Jumaniyazova Imira Kamiljanovna**
INSULT KASALLIGINING TIBBIY - PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING NAZARIY
VA AMALIY TAHLILI.....117
- 6. Sadikova Umida Botirovna**
QANDLI DIABET KASALLIGI TASHXISI QO‘YILGAN BEMORLARNING
PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....123
- 7. Парфёнова Татьяна Вячеславовна**
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ЛИЧНОСТНЫХ
ИЗМЕНЕНИЙ КОСВЕННЫХ СВИДЕТЕЛЕЙ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО
МАКРОСОЦИАЛЬНОГО СОБЫТИЯ.....128
- 8. Kasimova Xulkar Atabayevna**
NOGIRONLIGI BO‘LGAN TALABALARNING KOPING STRATEGIYALARI
BO‘YICHA OLINGAN NATIJALARNING PSIXOLOGIK TAVSIFI.....132
- 9. Силина Елена Алексеевна, Крюкова Татьяна Леонидовна**
СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О НАСИЛИИ В ОТНОШЕНИЯХ ПАРТНЕРОВ.....138
- 10. Jumaniyozova Nasiba Ramatillayevna**
AUTIST BOLALAR BILAN ISHLOVCHI MUTAXASSISLARDA PSIXOLOGIK
STRESSNING NAMOYON BO‘LISHI.....144
- 11. Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna, Fozilova Sabohat Nodir qizi**
PEDAGOGLARDA KASBIY ZO‘RIQISHNI NAMOYON BO‘LISHI VA UNI
KORREKSIYASI.....149
- 12. Qurbonova Shaxloxon Bahodirovna**
GENDER IJTIMOIVLASHUV TUSHUNCHASI VA DIFFERENSIAL FARQLARNING
O‘ZIGA XOSLIGI.....155

TIBBIYOT

- 1. Abdullayev Ravshanbek Babajonovich, Bakhtiyarova Aziza Maqsudbekovna**
CLINICAL CHARACTERISTICS OF PEPTIC ULCER DISEASE IN ELDERLY RESIDENTS
OF THE KHOREZM REGION.....161
- 2. Назарова Малохат Бердибаевна, Адилбеква Дилором Бахтиёровна**
ВЛИЯНИЕ ХРОНИЧЕСКОГО ТОКСИЧЕСКОГО ГЕПАТИТА МАТЕРИ НА СОСТОЯНИЕ
ПЕЧЕНИ ПОТОМСТВА.....166

TARIX

- 1. Mustafa Demirci**
THE GREAT SCHOLAR OF THE MAMUNIDS PALACE: ‘ABU SAHL ISĀ B. YAḤYĀ AL
MASĪNĪ, THE TEACHER OF IBN SĪNA AND BĪRUNĪ, AND HIS UNDISCOVERED
SCIENTIFIC HERITAGE.....172
- 2. Нодира Кадамовна Нуруллаева**
ГОСУДАРСТВО МАЪМУНИДОВ: МЕЖНАЦИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И
РЕЛИГИОЗНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ.....184
- 3. Лухманова Зарина Талибовна**
ЭФФЕКТИВНОСТЬ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ: МЕТОДИКА РАСЧЕТА.....191
- 4. Ashirov Adhamjon Azimbayevich, Karimov Umrbek Davronbekovch**
O‘ZBEK XALQINING EKIN-TIKINCHILIK MAROSIMLARIDA DINIY VA MILLIY
QADRIYATLAR SIMBIOZI.....209
- 5. Matkarimova Sadokat Maksudovna**
XX ASR OXIRI – XXI ASR BOSHLARIDA TAOMLANISH MADANIYATI
TARAQQIYOTIDAGI O‘ZGARISHLAR.....215
- 6. Masharipova Gularam Kamilovna**
ABU RAYHON BERUNIY VA ABU ALI IBN SINO ASARLARINING XORIJDIFI
NUSXALARI HAQIDA.....220
- 7. Ғайбулла Бобоёрв Боллиевич, Шоҳрухмирзо Исмоилов Закиржон ўғли**
АБУ РАЙХОН БЕРУНИЙНИНГ “ОСОР УЛ-БОҚИЙА” АСАРИДАГИ ЎҒУЗ ТУРКЛАРИ
БОШҚАРУВЧИЛАРИНИНГ УНВОНИ “ХОНУВТА”МИ ЁКИ “ЖАБҒУЙА”?.....231
- 8. Abdalov Umidbek Matniyazovich, Pulatov Muhridin**
XORAZMSHOHLAR DAVLATIDAGI IJTIMOY-IQTISODIY MUNOSABATLARGA OID
BA’ZI MASALALAR.....236
- 9. Egamberdieva Nigora Azadovna**
O‘ZBEKISTONDA DAVLATCHILIK SHAKLLANISHINING OMILLARI VA TARIXIY
ILDIZLARI.....242
- 10. Davlatova Saodat Tilovberdiyevna, Matkarimova Nazokat Maksudovna**
МАЪМУНИЙ ХОРАЗМШОҲЛАР ДАВЛАТИНИНГ “ОЛТИН ДАВРИ”
ВА МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ ОЛИМЛАРИНИНГ МУСИҚА ИЛМИ
СОҲАСИДАГИ ФАОЛИЯТИ.....249

PEDAGOGIKA – PSIXOLOGIYA

Ибраимов Холбой Ибрагимович,
Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон
педагогика фанлари илмий тадқиқот
институти директори, академик

**ЗАМОНАВИЙ ЖАМИЯТДА ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМ МУАММОЛАРИ ВА
РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ**

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.12515555>

АННОТАЦИЯ

Мамлакатимизда таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотлар алоҳида таълим эҳтиёжи бўлган болаларни ҳам инсонпарварлик ёндашуви асосида қамраб олинаётгани, давлат тараққиётига, гуллаб яшнашига ўз улушларини қўшишини кўрсатмоқда.

Калит сўз: Конвенция, ногирон болалар, Мактабгача таълим ташкилотлари, инклюзив таълим, БМТ.

Ibraimov Kholboy Ibragimovich,

Director of the Scientific Research Institute of Pedagogical
Sciences of Uzbekistan named after T.N. Kori Niyazi, academician

**MODERN SOCIETY, INCLUSIVE EDUCATIONAL AND PROSPECTIVE
DEVELOPMENT**

ABSTRACT

The reforms carried out in the education system in our country show that children with special educational needs are included on the basis of a humanitarian approach and contribute to the development and prosperity of the country.

Keywords: Convention, disabled children, preschool education organizations, inclusive education, UN.

Ибраимов Холбой Ибрагимович,

Директор научно-исследовательского института
педагогических наук Узбекистана имени
Т.Н. Кори Ниязи, академик

**СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО, ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И
ПЕРСПЕКТИВНОЕ РАЗВИТИЕ**

АННОТАЦИЯ

Реформы, проводимые в системе образования в нашей стране, показывают, что дети с особыми образовательными потребностями включаются на основе гуманитарного подхода и способствуют развитию и процветанию страны.

Ключевые слова: Конвенция, дети-инвалиды, дошкольные образовательные организации, инклюзивное образование, ООН.

Таълимнинг энг юқори кўрсаткичи - бу бағрикенгликдир.

*Америкалик ёзувчи, жамоат арбоби,
филантроп, педагог Хелен Келлер*

КИРИШ ВА ДОЛЗАРБЛИГИ.

Ҳар қандай жамият фуқаролари, ҳар бир ота-она эса ўз фарзандлари ҳар томонлама етук, комил инсон бўлиб вояга етишига, муносиб фуқаролар бўлиб, давлат тараққиётига, гуллаб яшнашига ўз улушларини кўшишидан манфаатдор.

БМТ Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти статистикасига кўра, Ер шари аҳолисининг 15 фоизида турли даражадаги аномалиялар учрайди. Ўзбекистонда эса, Давлат статистика кўмитасининг маълумотларига кўра, 2019 йил 1 январь ҳолатида 16 ёшгача бўлган 101316 нафар ногиронлиги бўлган бола рўйхатдан ўтган. Шулардан, 21153 нафари жисмоний ва рухий ногиронлиги бўлган болалар учун ихтисослаштирилган мактаблар ва мактаб-интернатларда, 6131 нафари сил ва суяк касалликларига чалинган болалар учун санаторий типидagi мактаб-интернатларда, 13272 нафари эса уйда индивидуал тарзда таълим олишади. Бу кўрсаткичнинг мунтазам ўсиб бораётгани ҳар бир инсонга ўзини атрофдагилар билан тенг ҳис қилиши ҳамда ўз салоҳиятини юзага чиқариш учун имкониятлар яратиш бўйича самарали ишларни амалга оширишга ундайди.

Сунгги йилларда мамлакатимиз таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотлар алоҳида таълим эҳтиёжи бўлган болаларни ҳам инсонпарварлик ёндашуви асосида қамраб олинаётганини кўрсатмоқда.

Конституциямизнинг 50-моддасида: “Ҳар ким таълим олиш ҳуқуқига эга. Давлат узлуксиз таълим тизими, унинг ҳар хил турлари ва шакллари, давлат ва нодавлат таълим ташкилотлари ривожланишини таъминлайди...Таълим ташкилотларида алоҳида таълим эҳтиёжларига эга бўлган болалар учун инклюзив таълим ва тарбия таъминланади” [1] дея белгиланган.

МЕТОДЛАР ВА ЎРГАНИЛИШ ДАРАЖАСИ.

1993-йил 1-декабрда 153 мамлакат бола ҳуқуқлари ҳақидаги конвенцияни ратификация қилиш йўли билан ўзларининг болалар келажагини муҳофаза қилишга тайёр эканлигини намоиш этдилар. Бола ҳуқуқлари ҳақидаги Конвенция бу бутун жаҳон болаларига хос бўлган болалар ҳуқуқлари ҳақидаги Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг шартномасидир. Конвенция бола ҳуқуқлари ҳақидаги универсал расмий Кодексдир. Конвенцияда болалар ҳуқуқлари тўрт тоифага ажратиб берилган бўлиб, 54 моддани ўз ичига қамраб олган. Болалар ҳуқуқлари тоифалари:

а) Яшай олиш ҳуқуқи;

б) Болалар зўравонлик ва эксплуатация қилинишидан ҳимояланган бўлишлари шарт;

с). Ривожлана олиш ҳуқуқи;

д). Иштирок этиш ҳуқуқи [2].

2020 йилнинг 23-сентябрида қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонунининг 4-моддасида таълим соҳасидаги асосий принциплар келтирилган бўлиб, улардан бири таълим соҳасида камситишларга йўл қўйилмаслиги [3] деб белгилаб қўйилган. Демак, ақлий ва жисмоний ривожланишидаги нуқсонлардан қатъий назар ўқувчиларга таълим-тарбия бериш масаласи бугунги кунда таълим тизимида турган асосий муаммолардан бири ҳисобланади.

Умуман олганда, жаҳон тажрибасига назар ташласак алоҳида ёрдамга муҳтож болаларни таълим билан қамраб олиш даражалари қуйидагича кўринишларда амалга оширилиши мумкинлигини кўрамиз:

Эксклюзия – таълим билан қамраб олинмаган яъни таълимдан ташқарида ногиронлиги бор болалар. Бундай болалар таълимга жалб этилмайди ва ўз-ўзидан уларнинг таълим олиш ҳуқуқлари таъминланмайди.

Сегрегация – алоҳида ёрдамга муҳтож болаларни умумий таълимдан алоҳидалаш ва уларга махсус мактаб ва интернатларда таълим бериш.

Интеграция – алоҳида ёрдамга муҳтож болалар учун умумтаълим мактабларида алоҳида синфларни ташкил этиш.

Инклюзия – алоҳида ёрдамга муҳтож болалар бошқа болалар билан умумтаълим мактабларида бир синфда таҳсил олиши.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ.

БМТ нинг 2019 йилда эълон қилган “Ўзбекистонда ногиронлиги бўлган болалар ва катталар аҳволининг таҳлили” номли қўлланмасида қайд қилинишича, Ўзбекистонда ўтказилган ва “Ногирон болаларнинг ўқиши учун энг яхши жойи қайси?” деган саволга қуйидаги респондентлар қуйидаги тартибда жавоб беришган (1.1-расм):

Диаграммадан кўришиб турибдики, жамиятда инклюзив таълим ва унинг имкониятлари тўғрисида етарлича таассуротлар шаклланиб улгирмаган.

Янги Ўзбекистон тарихида инклюзив таълимнинг қисқача ривожланиш хронологиясини кўриб, шундай хулосага келиш мумкинки, кейинги пайтларда алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим бериш ва ривожлантириш масаласига кенг эътибор қаратилмоқда ва соҳада жуда катта силжишлар ҳам кузатилмоқда. Юқорида санаб ўтилган меъерий-ҳужжатларда келтирилган вазифалар мамлакатимизда алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим-тарбия бериш соҳасида янгилик бўлиши билан бирга,

таълим тизими олдида турган бир қатор муаммоларга ечим топиш мажбуриятини кўндаланг кўяди. Ушбу муаммолар қуйидагилар:

1. Инклюзив таълим тизими соҳасидаги норматив базанинг ҳамон саёзлиги;
2. Инклюзив таълим тизими учун малакали педагог кадрларни тайёрлаш ва уларнинг инклюзив компетентлигини узлуксиз ривожлантириб бориш заруриятининг юқорилиги;
3. Мактабгача таълим ташкилотлари, умумий ўрта ва ўрта махсус таълим, профессионал таълим, олий таълим тизимида инклюзив таълим беришнинг узлуксизлиги ва изчиллигини таъминлаш муаммоси;
3. Инклюзив таълим жорий этилган муассасаларни моддий-техника базасини мустаҳкамлаш эҳтиёжининг юқорилиги;
4. Инклюзив таълим муассасаларида ўқитувчи ва тарбиячилар учун зарур адабиётлар, методик қўлланмаларнинг етарли эмаслиги;
5. Хавфсиз инклюзив таълим муҳитининг етарли даражада таъминланиши борасидаги муаммолар ва ҳ.к.

Инклюзив таълимни амалиётга жорий этиш ўз-ўзидан педагоглар ва тарбиячилар фаолиятига қўйиладиган талабнинг ортишини, уларнинг функционал мажбуриятларини кўпайишини ва профессионал малакаларини кенгайтириш эҳтиёжини келтириб чиқаради. Анъанавий билим ва малакаларнинг ўзигина бу таълим турида етарли эмас [4].

Инклюзив таълимнинг вазифалари қуйидагилардан иборат:

- ривожланишнинг турли имкониятларига эга бўлган ўқувчилар учун ҳар қандай камситилишни истисно қиладиган, барча болаларга тенг муносабатда бўлишни таъминлайдиган ягона мослаштирилган ижтимоий муҳитни яратиш;
- жамоатчилик ҳамда таълим жараёнининг барча иштирокчиларида алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган ўқувчилар муаммоларига нисбатан бағрикенглик муносабатини шакллантириш;
- таълим жараёнида соғлом болалар билан бир қаторда алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларнинг ақлий ва ижтимоий салоҳиятларини ривожлантириш;
- барча ўқувчилар учун давлат таълим стандартларига мувофиқ умумий ўрта таълим дастурларини ўзлаштириш учун имконият яратиш;
- ўқувчиларнинг ҳар томонлама ривожланиши, эмоционал-иродавий соҳаси, билиш фаолиятини фаоллаштириш, ижтимоий кўникма ва салоҳиятини шакллантириш учун шарт-шароитлар яратиш;
- алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларни тарбиялаётган оилаларга маслаҳат ёрдами бериш ҳамда ота-оналарни фарзандларига таълим-тарбия бериш, педагогик технологиялар, таълим-тарбия метод ва воситаларини қўллаш соҳасида хабардорлик даражасини ошириш, уларни психологик-педагогик жиҳатдан қўллаб-қувватлаш [5].

ХУЛОСАЛАР.

Шуни таъкидлаш лозимки, бўлажак мутахассисларда инклюзив компетентликни шакллантириш мураккаб, узлуксиз ва тизимли жараёб бўлиб, қуйидаги тавсиялар инклюзив таълим муҳитида ишлай оладиган замонавий кадрларни тайёрлашда ҳисобга олиниши лозим:

1. Инклюзив таълимни жорий этишда узвийлик ва ўзаро алоқадорлик тамойилларига риоя этиш;
2. Инклюзив таълим муаммоси нафақат бўлажак дефектолог мутахассислар балки бўлажак бошланғич таълим, мактабгача таълим йўналиши педагог- тарбиячилари тўқнаш келиши тайин бўлган муаммо ҳисобланар экан ушбу йўналишлар ўқув режасидаги педагогик туркум фанлар мазмунига инклюзив таълим мазмунини сингдириш лозим;
3. Инклюзив таълим беришнинг замонавий назарияларини таълим амалиётига сингдириш, бўлажак бошланғич таълим, мактабгача таълим педагог-тарбиячиларига таълим беришда шахсга йўналтирилган ёндашувлар асосларини эгаллашга шароит яратиш;
4. Инклюзив таълим тизими жорий қилинган умумтаълим муассасаларига тьютор (ёрдамчи педагог ходим) сифатида олий таълим муассасаларининг бошланғич таълим,

мактабгача таълим йўналишидаги юқори курс талабаларини педагогик амалиёт даврида ихтиёрийлик асосида жалб қилиш;

5. Педагог ва тарбиячилар учун алоҳида ёрдамга муҳтож болаларга ҳавфсиз инклюзив таълим муҳитини яратишга ёрдам берувчи педагогик, психологик, методик типдаги адабиётлар, қўлланмалар, тавсия ва дастурларни ишлаб чиқиш лозим.

Иқтибослар / References / Сноски

[1] <https://lex.uz/docs/6445147> Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон

[2] <https://lex.uz/docs/2595913> Бола ҳуқуқлари тўғрисида Конвенция. 1989 йил 20 ноябрь.

[3] <https://lex.uz/docs/5013007> Ўзбекистон Республикасининг Таълим тўғрисидаги Қонуни. – Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.09.2020 й.

[4] Ибраимов Х. И. Янги ўзбекистонда инклюзив таълим: бугунги ҳолат, мавжуд муаммолар ва ривожланиш истиқболлари //Fan, ta'lim va amaliyotning integrasiyasi. – 2023. – С. 5-8.

[5] Oizi T. K. S. Topical Issues Formation of Inclusive Competence of Future Teachers in the Republic of Uzbekistan //JournalNX. – С. 103-106.

ISSN 2181-9696

Doi Journal 10.26739/2181-9696

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

2 JILD, 2 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 2, HOMEP 2

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 2, ISSUE 2

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000